

2023-10-02

Nationella Vårdkompetensrådet
Socialstyrelsen

Förslag för att trygga kompetensförsörjningen i hälso- och sjukvården

I denna skrivelse redovisar Psykologförbundet sina förslag för att vi långsiktigt ska trygga kompetensförsörjningen i hälso- och sjukvården.

Bakgrund

Den 8 juni 2023 träffades representanter för Psykologförbundet och medarbetare från Nationella vårdkompetensrådet. Syftet med mötet var att diskutera rådets uppdrag att ta fram förslag till nationell plan för kompetensförsörjningen i hälso- och sjukvården liksom förbundets tankar kring en hållbar personalförsörjning. I samband med mötet uttryckte rådet även en önskan att förbundet skulle inkomma med sina förslag i ett skriftligt underlag.

Psykologförbundets förslag

Hälso- och sjukvårdens kanske största utmaning är att trygga försörjningen av medarbetare. I dag finns både akuta bemanningsproblem på många håll och frågetecken kring den långsiktiga kompetensförsörjningen som måste hanteras. För att kunna konkurrera om kompetensen med andra sektorer krävs enligt Psykologförbundet att arbetet inom sjukvården blir attraktivt. Arbetsgivaren måste kunna erbjuda medarbetarna bra arbetsmiljö, goda möjligheter till utveckling i arbetet och utrymme för självständigt yrkesutövande i linje med vetenskap, beprövad erfarenhet och den professionella yrkesetiken.

Rent konkret ser förbundet behov av följande insatser:

- **Förbättra arbetsmiljön i vården.** En välfungerande arbetsmiljö är helt avgörande för att bibehålla och rekrytera personal liksom att kunna erbjuda patienten en god och säker vård. I dag flyr många medarbetare från olika professioner arbetet i regionerna på grund av orimliga arbetsförhållanden. Exempelvis har många psykologer valt att lämna inom barn- och ungdomspsykiatri av just det här skälet. I förbundets enkät våren 2022 (*SPF rapport 2022 – Psykologers arbetsmiljö inom klinisk behandling barn och unga*) uppgav psykologerna inom BUP att de haft små eller inga möjligheter att

påverka varken den egna arbetssituationen eller arbetet – vidare att det stora patienttrycket, de långa köerna och press från vårdgarantier skapar en enorm belastning och ohållbar arbetssituation. Psykologerna uppgav också i enkäten att det saknas kunskap och intresse i ledningsstrukturen för att kunna bygga en rimlig psykologisk verksamhet.

Grundläggande för att säkra patienternas tillgång till rätt kompetens och behandling är således att bristerna i personalens arbetsmiljö åtgärdas. En bra arbetsmiljö innebär att man som medarbetare har rimlig arbetsbelastning och tillräcklig återhämtning mellan arbetspassen – men även att man blir hörd och sedd, att ens kompetens nyttjas på bästa sätt och att man har möjlighet påverka den egna arbetssituationen.

Psykologförbundets önskar att Nationella vårdkompetensrådet ska lyfta arbetsmiljöns betydelse för kompetensförsörjningen men även agera för att exempel på välfungerande systematiskt arbetsmiljöarbete i vården samlas, beforskas och sprids över hela landet.

- **Inför tillitsbaserad styrning i vården.** En decentraliserad styrkultur som vilar på tillit och professionell autonomi leder också till en attraktiv arbetsplats och goda resultat för dem verksamheten är till för. Psykologer, sjuksköterskor, läkare, arbetsterapeuter, fysioterapeuter, hälso- och sjukvårdskuratorer och psykoterapeuter arbetar samtliga inom ramen för sin legitimation. Detta innebär att de är skyldiga att jobba i enlighet med all tillämplig lagstiftning, etiska riktlinjer och evidensbaserad praktik. För att kunna göra det krävs hög grad av autonomi i yrkesutövningen och ett decentraliserat beslutsfattande. Medarbetare inom dessa legitimationsyrken vittnar dock ofta om att administrativa krav, kontroll och detaljstyrning begränsar autonomi i sådan grad att det inte går att ta ansvar för det arbete man förväntas utföra. Resultatet blir en känsla av otillräcklighet och att man i sin yrkesroll inte kan handla på det sätt som man själv uppfattar som det rätta, vilket leder till så kallad etisk stress.

För flertalet professioner i sjukvården kringskärs även autonomi av att det medicinska perspektivet är allt för dominerande. Fortfarande innehar läkarprofessionen de flesta ledningspositioner och styr i hög grad prioriteringar, organisering och innehåll i sjukvården – oavsett hur patienternas behov ser ut eller förändras över tid. Denna ordning har ytterligare befästs genom beslut och utvecklingsprojekt under senare år. Ett exempel är Socialstyrelsen nationella riktvärde för fast läkarkontakt i primärvården från 2022, som gör att andra yrkesgrupper i primärvården riskerar trängas ut från landets vårdcentraler. Ett annat aktuellt exempel är regionernas gemensamma system för kunskapsstyrning. Psykologförbundets nyligen gjorda kartläggning av kunskapsstyrningssystemet visar att de nationella programområdena (NPO) i systemet – som fattar de strategiska

besluten om vilka arbetsgrupper som ska tillsättas och vilka kunskapsstöd som ska tas fram – nästan uteslutande består läkare. Det gäller även NPO som omfattar uppenbart tvärprofessionella områden som *Barn och ungdomars hälsa* eller *Kvinnosjukdomar och förlossning*. Förbundet kommer att skicka kartlägningsrapporten till rådet så fort den blir publicerad.

Det är självklart orimligt att den profession som är expert på psykologisk bedömning och behandling knappt är representerad alls i ledningen för psykiatrin på olika nivåer. Särskilt i ljuset av den höga andel invånare som i dag söker till såväl primärvården som den specialiserade psykiatrin med psykisk ohälsa som primär orsak. För att psykologer i större utsträckning ska vilja jobba med bedömning och behandling inom sjukvården, krävs att professionen också finns med i de strukturer som organiserar, prioriterar och ansvarar för verksamheten – precis som situationen är för läkarna.

Psykologförbundet önskar att Nationella vårdkompetensrådet ska ta ledning för ett brett införande av tillitsbaserad styrning och ledning i den offentliga sektorn som omfattar alla professioner. Likaså önskar förbundet att rådet ska driva frågan om vikten av allsidig representation av professioner i myndighetsprojekt samt i kunskapsstyrningens programområden, arbetsgrupper och samverkansgrupper.

- **Stärk karriärvägarna för vårdens professioner.** Även fler formaliserade karriärvägar kan öka attraktionen att arbeta inom sjukvården och ge ökad vårdkvalitet. För psykologer växer det fram specialisttjänster men även nya ledningsfunktioner i både regioner och kommuner. Det är på många sätt positivt men något som behöver formaliseras på nationell nivå för ökad likvärdighet över landet. Specialistutbildade psykologer bidrar till högre kvalitet på psykologisk bedömning, utredning och behandling – och därmed till en högre patientsäkerhet och kvalitet i vården. Efterfrågan på specialistutbildade psykologer ökar kontinuerligt och specialisttjänsterna blir allt fler. I dag är det Psykologförbundet som administrerar och reglerar specialistutbildningen för psykologer. Psykologförbundet menar att samhället behöver ta över ansvaret för att säkra att specialistbehöriga psykologer finns inom såväl primärvården som den specialiserade psykiatriska vården över hela landet. Detta kräver en offentlig och nationell reglering och finansiering av psykologernas specialistutbildning.

Inom elevhälsan blir det allt vanligare att man inför en funktion som psykologiskt ledningsansvarig (PLA) som stöd till skolchefen. Även inom regionerna och psykiatrin börjar PLA växa fram som stöd till verksamhetsledningen. Genom PLA säkras man att psykologisk kunskap finns med tidigt i beslutsprocesser om hur verksamheter ska utformas liksom i verksamhetsuppföljning och löpande utvecklingsarbete för ökad kvalitet. PLA är också en nyckelfunktion i systemet för kunskapsstyrning, inte minst när det gäller att omsätta framtagna riktlinjer och rekommendationer i den praktiska

verksamheten inom psykiatrin. Enligt förbundet bör PLA funktionen ges en mer enhetlig definition och bli obligatorisk inom såväl elevhälsan som den psykiatriska vården i primärvården och specialistvården. Det bör också tydliggöras att det är psykologer som ska ha det psykologiska ledningsansvaret.

Psykologförbundets önskar att Nationella vårdkompetensrådet aktivt ska driva frågan om karriärvägar för vårdens professioner – och inte minst införandet av en nationell reglering av psykologernas specialistutbildning och att det inrättas psykologspecialisttjänster och PLA i alla verksamheter i vården där psykologin utgör en väsentlig del.

Avslutningsvis vill Psykologförbundet understryka att det finns verksamheter i dag som lyckas skapa attraktiva arbetsplatser för psykologer genom systematiskt arbetsmiljöarbete, tillit till personalen och karriärvägar. Ett aktuellt exempel är den heldigitala mottagningen *KBT på nätet* i Region Uppsala som vunnit pris för bästa hälsofrämjande arbetsplats i regionen. Mottagningen serverar vårdcentraler i regionen och består av enbart psykologer som behandlande profession. Den tar emot alla patienter som söker (utan att kräva remiss) för bedömning, behandling eller vidarehänvisning till läkare eller annan vårdkontakt vid behov. Verksamheten är utformad av psykologer från grunden och präglas av stort mandat till medarbetarna att gemensamt planera och organisera arbetet. En PLA är också anställd på heltid med uppdrag att identifiera behov av kvalitetsutveckling och leda ett systematiskt förbättringsarbete. I verksamheten läggs starkt fokus på funktionella rutiner samt kontinuerlig uppföljning och kvalitetssäkring för att man ska kunna ge så god och kostnadseffektiv vård till patienten som möjligt. Medarbetarna trivs och det lätt att nyrekrytera psykologer om det uppstår anställningsbehov.

Med vänliga hälsningar

Kristina Taylor
Ordförande

Ulrika Edwinsson
Förbundsdirektör